

Nazionalismoa biribilgunean

XABIER AGIRRE URTEAGA

Filosofian doktorea

Pentsamenduak aurrera egingo badu, jarrera ezberdinak parean jarri eta bakoitzaren oinarri kontzeptualak aztertu behar dira. Horretarako daude polemikak. Filosofiaren historian hain emankorrak izan direnak, alafede.

Jakin aldizkariak, 162. zenbakian nazionalismoari buruzko baten berri eman digu. Oinarriko ezbaian Ulises Moulinesen ikuspuntua zientziazaleak metodologia zorrotza, jarrera empirista eta aurreste gabekoa (naïf samarra, akaso) ekarri zuen gaira; bestalde, Aurelio Artetaren erantzunetan aber-tzaletasunaren deslegitimazio tematia agertzen da, hainbes-tetako argudio nahasmena etengabe erabiliz.

Polemikaren erdian sartu nahi gabe, idazki hau fokua ire-
kitzera dator, nazionalismoaren afera auzi filosofiko zabala-
go baten zatia dela erakuste aldera. Begirada zabaltze hone-
kin topiko politikoak agerian utzi eta horien erabilpen tra-
ketsa salatu nahi da. Ideia komun horietako batzuk hauexek
dira: nazionalismoak oinarri prepolitikoak dituela, errepu-
blikanismo modernoak nazionalismoarekin zerikusirik ez
duela, eskuarki egiten den giza eskubideen irakurketa zu-

rrunegia dela, edota askatasuna eta berdintasuna bermatze-ko modu bakarra estatu-nazioa dela.

Lehendabiziko hurbilpenean, etika-molde orokor batzuk bereiztearren, familia politikoak zedarritzen saiatu behar. Aspaldiko estoikoek estreinatu zuten gizakia espezie moduko ikuskera, moral unibertsala eraikitzeke aukera sortu zuten, eta politikan kosmopolitismoa. Askoz geroago, Kantek *Moralitätä* aldarrikatuko du, hots, baldintza historikorik gabeko arau etikoen eraketa, lege unibertsala helburu. Horren aurka, Hegelen *Sittlichkeit*ak gizakia ezinbestean testuinguruan kokatzen du, eta arau etikoek nonbait txertatuak behar dutela aldarrikatzen. Hegelen ondorengo tradizioan Arrazoimenaren gauzatzea taldean eta instituzioetan ikusten denez, taldekatzearen irizpideak emango dio jitea handik sortutako edozein arazo etiko-politikori. Bide honetan, giza taldea gogortzeko irizpide hori lurra, hizkuntza, edo etnia bada, nazionalismoa da sortzen, garaiko erromantizismoaren aurpegi politikoa. Gerora, *nazio* termino historikoa *komunitate* terminoak ordezkatu nahi izan du, jatorriko kontzeptua zabalduz eta indarra galaraziz. Tradizio honetan bertan norbait estatuaren eta legearen dohainek liluratuta geratuz gero, errepublikanismoa agertzen da, gizabanakoaren lehen agindua komunitate politikoaren partaide izatea hobesten delarik. Beste tradizio bat ere badago, modernitatean Britainiar Irletan sortu eta eremu anglosaxoniarran errotutakoa. Pentsamolde horrek gizakia edozein taldekatzeko baino aurreagokoa dela argudiatzen du, estatuari zein edozein antolaketari mugak jartzera dei egiten duelarik. Azken jarrera horri liberalismoa deritzo.

Horra hor bada, hurrenez hurren, gaur eguneko familia filosofiko politiko nagusiak: kosmopolitismoa, komunitarismoa, errepublikanismoa eta liberalismoa. Hemendik aurrera bakoitzaren oinarri nagusiak modu kritikoan aztertuko dira, haien asmoak, helmena eta kontraesanak agerian jarri nahian. Guztiek nazionalismoarekin izan lezaketen ahaidetasuna eta berorri bakoitzak eskaini ahal dizkion ibil-

bide aukerak zirriborratuko dira, pentsamendu dogmatikotik ahal bezainbeste aldentuz, hots, *panta rei* oihukatuz.

Errepublikanismo historikoa eta modernoa

Korronte honetara biltzen dira estatuaren gailentasunean konfiantza osoa jarrita dutenak. Horien ustez, estatuak ematen ditu lanabes guztiak gizakiaren izaera kolektiboa behar den bezala osatzeko. Antzinatean Zizeronek, *De re publican*, ongizate komunaren bila dabilen juridikoki antolatutako gizatalde gisa definitzen du errepublika. Ondoren Makiavelok, boterea atxikitzeke tratatuan, *Il Principen*, bertutearen beharra azpimarratzen du, hots, subiranoaren jokatzeke modu berezia sustatu nahi du. AEBetako fundatzaileek, bestalde, bertute politikoak herritar guztien artean zabaldu behar direla bultzatzen dute. Hortaz, esan liteke errepublikanismoa legearen eta bertutearen arteko sinbiosia dela. Alabaina aurreko inork ez du sinesten herritarren benetako parte hartze zabalean, zeren soilik herritarren zati txiki batek izango baitu interes orokorren kariatara baiespena emateko aukera, interes indibidualak onbehar kolektiboaren izenean sakrifikatu behar baitira, Rousseuren *borondate orokorrak* ordezkutzen duen errepublikanismoa, hain zuzen ere. Hemendik ederki ondorioztatzen da errepublikanismoa, beste hainbat korronte politiko arrakastatsu gehienak bezalatsu, ez dela berez demokratikoa; hau da, garaian garaiko eliteen iritzia gauzatzeko justifikazioa ematen duela, ez besterik. Adibiderako, Bodinok XVI. mendean herritari subiranoaren kontra altxatzeko eskubidea onartzen dio, baldin eta monarkak lege jainkotiarrak urratzen baditu. Erregea besterik ez da subiranoa, eta errege horren gainetik jainko egokiaren legeak daude, ez inondik ere herriaren subiranotasuna.

Errepublikanismo modernoak herritarrak behar ditu, hau da, estatuari men egingo dioten gizabanakoak behar ditu. Alde honetatik beste hainbat pentsamendu bezain holisti-

koa da, taldearen kontzeptu gogorra erabiltzen baitu, eta barne kohesioa ezinbesteko jotzen.

Badu errepublikanismo moderno honek berritasunik, ordea. Askatasuna definitzerakoan, positiboari (politikan parte hartzeko askatasuna, *antzinakoena*) eta negatiboari (nork bere kasa bizitzeko ezeren trabarik ez izateko askatasuna, *modernoena*) beste bat erantsi nahi izan dio errepublikanismo honek. Zera, benetako askatasuna *mendekotasunik gabe* bizi ahal izatea litzateke. Princetoneko eskolakoek (P. Pettit Q. Skinner, eta M. Viroli), joan den mendeko 70eko eta 80ko hamarkadetako liberalismoaren eta komunitarismoaren arteko debatean, hirugarren bide hori zabaldu nahi izan zuten besteen atomismo eta organizismoaren ondoan antolaketa politiko hutsari eta herritar bertutedunei gorazarre eginez.

Alabaina, errepublikanismo modernoak benetakotasun falta nabarmena erakusten du. Hirugarren bide guztiei darian haztamuka ibiltzearen itxura antzematen zaio. Hau da, ongi deritzon guztia nola edo hala integratu nahi duela dirudi. Zuzenbidearen teoria errealistatik estatuaren egitura juridikoaren balioa hartu eta konstituzionalismoa defendatzen du, oro har, despotismoa, populismoa, faxismoa edo iraultza ekidite aldera. Bestalde, formalismo hutsean ez erortzeko eta legearen hezurdura hutsean gera ez dadin, eduki politikoz hornitzen du legeen estatu hori. Nola? Tradizio politiko guztien kontzeptu ardatzak erakarriz. Liberalismotik askatasuna; sozialismotik (gutxi batzuen lanetan: P. Van Parijs, D. Raventós...) berdintasuna, eta errepublikanismo tradizionaletik bertute zibikoek ematen duten senidetasuna. Voilà!

Hala ere, enkofratu honetan barne kontraesan eta irristaldiak takean-potean atzeman litezke. Errepublikanismoak komunitarismoa gorrotatzen du honek taldearen barne kohesioa irizpide ez politikoz mantendu nahi duelako. Berriek, ordea, historikoki guztiz koiunturala suertatu den estatu-nazioari lotzen diote beren etorkizuna. Itxura batean, zuzenbide-estatu estatu-nazioari ezinbestean legoke atxi-

kia. Alabaina, estatuok sortu zirenean dinastien gainean (legitimitate demokratikorik gabeak gehien-gehienak), azpian hainbat aldarri politiko lurperatuta geratu zen¹. Orain horiek azaleratzean egoera aurrepolitikora itzuli nahi dela esatea errazkeria argumentatiboa da, estatu modernoaren sorreran afera politiko asko eta asko ebatzi ezinik geratu baitziren. Berdintasun integrala, parte hartze demokratikoa, eta, oro har, identitate kolektiboen onarpen politikoa (sexu, kultur, lurralde, erlijio, edo ideologiak sortuak) bezalako kontzeptu eta aldarrikapenak eliteen iraupena bermatzera datorren gaur egungo egitura politikoaren zorian uzten dira orain. Gerren eta dinastien gorabeheren gainean oinarritutako asmakizun batek, denborak dena berdintzeko duen joera kontuan hartuta ere, teoria politiko luze baten etorkizuna eta arrakasta baldintzapean jartzen du.

Besteak beste, gaur egunean, errepublikanismoak zaila dauka migrazioen aurrean modu koherentean moldatzen. Eskubideak herritarrentzat besterik ez direnez, burbuila juridikoaren kanpoaldetik datozenek bizirauteko eskubidea besterik ez dute. Itxuraz, artatzearekin eta jaioterrira itzultzearekin bapo betetzen dira gizatasunaren gutxienekoak. Huskeria dira, huskeria direnez, oinarritzko betebeharrak. Jarrerara humanitario hau Genevako tratatua (1949) jada lortua zen gerretako atxilotu eta zaurituekin. Etorkinei ez zaie gehiago eskaintzen. Ez dago, beraz, inolako aurrerapenik. Areago, barruan geratzen diren immigranteei herritar oso bihurtzeko baldintza kulturalak ezartzen zaizkie, hizkuntza ikasi beharra, esaterako; zer eta beste taldekatze motetan lardagarria eta onartezina juzkatzen dena. Maliarrari erdaretan murgiltze kulturala exijitzen zaio, herritarren askatik jan nahi badu, baina norbaitek katalana edo euskara ikastearen derrigorra aipatuz gero, bazterkeria edo nazismoa bezalako laidoak hitzetik hortzera erabiliko dira ustezko argudio eraginkor gisa. Hartara, ez da asko sakondu behar errepublikanismo espainiarrean edo frantziarrean pentsamolde hori eta nazionalismoa enbor bereko ezpalak direla ohartzeko.

Errepublikanismo espainiarra hara eta hona ari da arakazten ea non demontre errotu herritarrei eskatu nahi dien atxikipena. Koherenteenak, seguru aski, nazionalismo espainiarrean murgildu dira eta, inolako lotsarik gabe, haren sinbologia, historia eta espiritua berraurkitu dituzte. Beste batzuk, ordea, oraindik hor ari dira han-hemenkako balioak astintzen, balio horiek estatu-nazioekin modu deterministan lotuz. Azkenaurreko saialdia *patriotismo konstituzional* habermastarraren erabilpena izan da. Alabaina, norbaitek esan beharko lieke pentsamendu habermastarra, nazioaren arazoari dagokionez, guztiz kulturala eta historikoa dela, Alemaniako historian guztiz txertatua². Habermasen aburuz, nazio handi eta baztertzailen garaia pasatuta dago, batez ere faxismoak goratzen zuen nazioaren garaia³. Berdina esan lezakete Espainiako errepublikanistek? Errepublikanismo frantziarrak, halaber, nazionalismo bakarra onartzen du bere barnean, bere-berea. Bi errepublikanismook zuzenean erakusten dute pentsamolde politiko honek herritarren atxikipena ez duela bertute zibiko zabalduen bidez lortu nahi, nazionalismo estatal zentripetu baten bitartez baizik.

Estatuaren miresmen hori nazionalismo erromantikoen eremura aldatu, eta herri bakoitzeko estatu bat behar dela aldarrikatzen hasi da, horrek herriaren aspirazio guztiak aseko lituzkeelakoan. Egia da kontzientzia nazionala gorpuztuta, baldintza historikoak baliatuz, nazio-estatua eraiki ahal dela, eta hori guztia aurrerapausotzat har daitekeela. Honela, herritarrek beren gobernuarekiko duten identifikazioa gogortu egingo lukete, eta horrek seguru asko demokratizazioan erraztasunak ekarriko lituzke. Mundu mailan deskolonizazioaren ondotik azken hamarkadetan nazio dezentek lortu du berezko estatua, baina guztietan ez da eman espero zitekeen sakontze hori. Sobietar Batasunaren hausturaren ondorioz sortutako batzuk zurrumbilo batean sartu dira, non interes geostrategikoek bulkada demokratikoak baino indar gehiago baitute. Ondorioztatu ahal da, baikor jokatuz, nazio-estatua eraikitzea demokraziaren baldintza

beharrezkoa izan litekeela, baina ez nahikoa. Badira beste osagai batzuk hura bezain beharrezkoak, hala nola, gutxiengoaren errespetua eta autoantolakuntza ahalmena, parte hartze demokratikoa edota ongiaren ideia inposatu nahi ez izatea (laizismoa eta neutraltasun nazionala).

Liberalismoa

Tradizio liberala da, beharbada, nazionalismoaren salatzailerik zorrotzena eta eraginkorrena. Gizakiak berezko eskubideak ditu edozein taldekatzeren aurretik, eta antolaketok (bikotea, familia, elkarteak zein estatua) gutxiengoaren aurreko izaera natural horri dagozkion eskubideok errespetatu behar izango dituzte.

Zientziari buruz hitz egiten ariko bagina, gaur egun giza eskubideen *paradigman* gaudela esan ahal izango genuke, oraingoz horiek baitira legitimitate-iturri gogorrenak. Eskubideen gaineko hizkeran, ordea, bada zer doitu eta zer zehaztu.

Eskubideok arazo ugari sortzaile dira. Lehen-lehenik kontzeptualak. Eskubideen oinarri filosofikoak ez dira, ezta gutxiago ere, ziplo adostasuna erdiesteko moduko arrazoi pisuzkoak. Giza eskubideen azpian gizakiaren kontzeptu zehatz bat dago, indibidualismoak bultzatzen duen pertsonaren definizio zabal bezain nahasgarria, eta gizakiaren kontzeptzio horrek eskubideen helmena baldintzatzen du.

Jakina da Grezia klasikoan pertsona librearen definizioa hertsia zela (hiriko bertako gizon askea besterik ez da herritarra). Geroago beste baldintza batzuk erantsiko zaizkio garaian garaiko herritar errespetudunari; arimaduna izatea (konkistatutako lurraldeen biztanleek ez omen dute arimarik eta animalien pare jarri dira), edo fede berdaderoaren jarraitzaile izatea (islamdarrek eta barne disidentzia erlijiosoaren horren lekuko), edota jabegoa, erlijioen nagusigotik ondarenera pasatzerakoan. Halako batean, ordea, gizakiak babiloniarrek zabalkunde izugarria jasotzen du Kantentzen pentsamenduaren ondorioz. Kantentzen geroztik pertsonaren kon-

tzeptua ahalmen etikoari lotzen zaio: «Natura osoaren mekanismoaren aurrean askatasuna eta independentzia»⁴ duena da pertsona. Hortaz, ezaugarri faktiko guztien gainetik nork bere buruaren gaineko legeak ezartzen dituen zerizana da pertsona, eta aurretik ezarritako murriztapen guztiak hautsi egiten dira, kontzeptua esponentzialki zabalduz. Honez geroztik, lehen aldiz badago arrazoi irmo bat babes juridikoa gizateria osora zabaltzeko. Gizabanakoak, arrazoi-menduna den aldetik, ez beste ezerengatik, merezi du errespetua, eta, hortaz, gizakia «bere baitango xede» izango da, ez bitarteko⁵. Horren gainean eraikiko da gerora giza eskubide unibertsalen egitura. Alabaina, eskubideak oraindik ere ez dira unibertsalak, estatuen mugen barnean errespetatzen zein zapaltzen direlako, inolako kanpo jazarpenik gabe.

Eskubide liberalen diskurtsoan badago beste arrisku bat: eskubideak baldintzagabeak direla iriztea. Honela uste bada, haien betearazpen automatikoa eta berehalakoa exijitzen da, eta exijentzia hori gauzatzeko jazarpen legala edota indarkeria legitimoa erabiltzera jotzen da. Aurrenak ez du zertan arazorik sortu legearen printzipioak (legitimitatea, helegite ahalmena, inpartzialitatea...) betez gero, baina bigarrenak, gertaera atzeraezin eta bidegabekeria berrien sortzaile den aldetik, auzi moral eta politiko berriak eragiten ditu. Eskubideek tupust egin dezakete elkarrekin eta, hortaz, askotan ezin dira guztiak batera errespetatu. Honen ondorioz, eskubideen artean dagoen lehentasun printzipioa erabakitzea ardatzeko gai bihurtzen da. Askok eskubide murriztapenarekin ebazten dute, baina horrek ere eskubide gutxi horien betetze maila eskasa erakusten du: legeak hil egiten du (heriotza zigorra), legepean torturatu egiten da (legislazio espezialak) eta legepean atxilo hartzen da gutxieneko bermerik gabe (Guantanamo eta beste). Ez al ziren hauek guztiak baldintzagabeak? Beste muturrean, eskubide guztiak modu berean eta bat-batean gauzatu nahi izatea eskubideen zerrenda luzearekin lotzen bada, etengabeko arazoak sortuko dira, kontzeptualak eta praktikoak. Eskubideen

izenean bidegabekeria galantak egin litezke, herrialdeak bonbardatu eta inbaditu, edo buruan tiro egin. Eskubideen teoria ez da, beraz, uste bezain eraginkorra eta, oro har, ez luke legitimitate emaile bakarria izan behar.

Izan bada, giza eskubideen inguruan, beste gaizki ulertu zabaldu bat: horiek gizabanakoari soilik dagozkiola. Axioma tankerako horrek, liberalismo ortodoxoenak zabaldutako ustea delarik, eskubideen aiurri historikoa ezkutatzen du. Eskubideak ez dira gizabanakoaren *jainkoak* errebelatutako egiak, gizataldeen borroken eskarien ondorioz gorpuztutako lorpenak baizik. N. Bobbiok tesi hori behin eta berriro defendatzen du; horren esanetan, «oinarrizko eskubideak defendatzen erabiltzen diren argudioak historikoki baldintzatuak dira, eta beraz, aldaketa historiko esanguratsuen menpean» daude⁶.

Eskubideen zerrendaren luze-zabala gizartean sortutako injustiziaren aurkako gizarte zibileko taldeen aldarrikapenek eratu dute. Eta borroka horiek ez dira modu deduktiboan ebatzi, giza askatasun, berdintasun eta duintasunaren balioetatik ondoriozta litezkeen arrazoiak erabiliz. Arrazoiok ondoren etorri dira lorpenak legitimatzera, ez alderantziz. Zaila da ulertzen lehendabiziko eskubideak (bizia eta jabegoa) burgesiaren bulkadarik gabe, pentsamendu eta erlijio eskubidea Erlijio Gerretako sarraskien zirrarak gabe, eskubideen *bigarren belaunaldia* deitutakoa langile mugimendurik gabe, edo generoen arteko berdintasuna sustatzen duen eskubide andana emakumearen borrokarik gabe. Eskubideok ez datoz gizakiaren kontzeptu hipostasiatu batetik, injustizia historiko batzuen aurkako borroken ondorioz baizik.

Horregatik, eskubideen zerrenda itxia dagoela diotenean intentzio txarra berehala susma liteke. Hara profeta berrien esana: gizabanakoek dituzte eskubideak, ez taldeek. Esklaboak, emakumeak, juduak, beltzak, langileak, torturatuak, herri kolonizatuak... taldeak dira eta, haien aldarrikapenak bultzatuta, zehaztu izan dira eskubideak historian zehar. Ikuspegi esentzialistek, hots, ahistorikoek, zera sinestarazi

nahi dute: gizabanakoa zer den gauza jakina dela eta esentzia horrek besterik ez duela babesa merezi.

Liberalismoaren tradizioa, aitzitik, askoz ere zabalagoa da aurreko liberalismo kontserbadorearen irakurketa baino. Liberalismoa ez da neoliberalismo ekonomiko hutsa. Eskubideen auziak, eta oro har, askatasunaren auziak, naziotasunarekin zerikusia baduelakoan, liberalismoak ez dio gaiari itzuri egiten. Esaterako, J. S. Millek bete-betean hartu zuen 1861eko *Considerations on Representative Government* liburuan eta, gordinki, herriek beren gaineko gobernu izateko joera deskribatu eta onesten du:

Non nola-halako indarrez nazionalitate sentimendua egon, han nazionalitateko partaideak gobernu berean batzeko *prima facie* kasua dago, eta beraientzako *berariazko* gobernu. Hau gobernuaren afera gobernatuek erabaki behar dutela esatea besterik ez da.⁷

Mill harantzago doa: «Instituzio askeak ezinezkoak dira nazionalitate ezberdinez osatutako herrialde batean»⁸. Irizpide orokor horrek badu, ordea, ñabardurarik. Nazionalitate horien tamaina ere kontuan hartzeko modukoa da. Millen us-tez, ezingo dira elkarrekin bizi berdintsuak badira, baina nazionalitate txikiak beste handiagoen magalean ederki asko bizi ahal direla uste du pentsalari britainiarrak⁹.

Liberalismo modernoan ere Yael Tamir-ek ezkongarriak ikusten ditu liberalismoa eta nazionalismoa:

Tradizio liberala, bere autonomia pertsonal, hausnarketa eta aukeraren errespetuarekin, eta tradizio nazionala, pertenez-tzia, leialtasun eta elkartasunaren azpimarratzearekin, eskuarki elkarrekiko bateraezinak ikusi izan badira ere, bata bestera moldagarria da.¹⁰

Areago, nazionalismoaren aldarrikapenetako bat, herrien autodeterminaziorako eskubidearen aitortza, ez doa oinarri liberalen aurka, liberalismoak ederki defendatu ahal du: «Autogobernuaren aldeko argudioak zera erakusten du, zirkunstantzia zenbaiten pean, hobe dela batasun politikoa gutxi gorabehera talde orohartzaile bati egokitzea»¹¹.

Komunitarismoa

Liberalismoaren azken ekarpen nagusiaren ondotik, J. Rawls-en *Zuzentasunaren teoriaren* ondotik, hain zuzen ere, bi erantzun-soka harilkatu dira eremu filosofikoan. Alde batetik, neoliberalismotik (motzena eta berriki porrot egin duena) R. Nozick-ek gogorki kritikatu du Rawls, liberalismoaren oinarrietako baten aurka dagoelakoan; Rawlsek estatuaren hazkundera eta parte hartzea eskatzen omen du. Bestetik, luzeagoa eta gerora emankorren suertatu den eztabaida filosofiko bat egon da, A. MacIntyre, Ch. Taylor, M. Walzer eta beste hainbatek liberalismoaren atomismoa kritikatu eta bizimodu moralerako komunitatearen garrantzia azpimarratu dutela. Komunitarismoak gizakia testuinguru kultural eta sozial batean kokatzen du, eta horko harremanak gizabanakoaren edozein ideia aurretik egongo lirartekeela uste du.

Familia filosofiko honen itzalean koka liteke erosoan pentsamendu nazionalista, azken horrek nazio bateko partaide-tza azpimarratzen duelarik, komunitarismoak baliabide kontzeptual ugari ematen baitizkio.

Kontzeptu horietako garrantzitsuena zera da, liberalismoak aldarrikatutako estatuaren neutraltasuna albora utzita, komunitatearen balioak estatuak bultzatzearen aldeko jarrera. Estatu perfektzionistaren bidean, komunitarismoaren ongiak kultura, hizkuntza edo erlijioen balioak aintzat hartu ahal ditu. Komunitarismoak gutxiengoekiko sentiberatasun berezia erakusten du eta gizarte konplexuetan eredu multikulturala defendatzen du, non talde guztiek nor bere gisako antolaketa, eremu esanguratsu eta ez komunetan, izatea nahi luketen. Ipar Ameriketara arrakasta dezente izan du gutxiengo kultural, etniko, sexual edo erlijiosoak dauden lekuetan, zeren horien errespetua ez ezik, berorien autoeraketaren alde ere irmoki egin baitu.

Hainbat komunitaristak, arazo nazionalak kontuan hartu gabe, tradizioari dei egiten dio (A. MacIntyre), edo, besterik

gabe, ongiaren kontzeptua gizakiaren aukeramenaren aurretik dagoela dio (M. Sandel). Alderdi honetatik, komunitarismoaren egiturak errepublikanismoaren egituraren antz handia dauka; gizartearen kohesioaren bila aritzen dira biak ala biak eta horretarako ongiaren ideia bat edo komunitate politikoaren beharra darabilte, hurrenez hurren.

Komunitarismoak, afera nazionaletan murgiltzean, eta egoera zehatzetan sartzen denean, ordea, hainbat jarrera bitxi erakusten du. Itxura batean, gutxiengo guztiak ez dira eskubide berekoak. Garbi dago komunitate handien indartzea inperioak eta genozidioak ekarri dituela. Komunitate txiki(tu)en aldeko aldarrikapenak, aldiz, gehienetan, motibazio zuzena erakusten du, benetako merkatu askerik ez dagoen bezala, kulturen egoera ez baita erabaki askeen emaitza, ezberdinen arteko neurketa bidegabeen emaitza baizik. Dena den, diskurtso komunitaristan kontraesanak berehala sortzen dira gutxiengo kulturalen eskubideak onartzen dituenetan eta, era berean, immigrazioaren ukatzen dituenetan. Babes kulturala ez bide da unibertsala. Etorkinak gizabanako moduan etortzen direnez, eskubide kolektiboak galdu egiten dituzte, antza. W. Kymlicka-k bihurtura kontzeptualak egin behar ditu kolonietako etorkinen eta gaurko etorkinen arteko bereizketak egitean. Itxuraz, kolono ingelesek eta frantsesek elkarrekin bizitzeagatik azkenean eskubideak aldarrikatzeko aukera garatu dute; aitzitik, oraingo etorkinek kultura hartzailearen barnean sartzea beste helbururik ez omen dutenez, ezin aitortu eskubide kolektiborik, multikulturalismo ahulak aitortzen dizkienak ez badira¹². Migrazio datak eta kultura hartzailearekiko jarrerak zerikusi handia izango lukete, hortaz, eskubideen jabe izateko. Itxura batean, duela lau mende mugitutakoek badute eskubide nazionalik, baina duela ehun urtekoek ez. Nork esango Frantziako edo Alemaniako gutxiengo etnikoei sekula ez dutela talde bezala eskubide kolektiborik izango mendeak pasatu arte? Estatu Batuetako beltzek ederki erakutsi dute injustizia nabarmenen aurrean aldarrikapen kolektiboak eskatzearen poderioz

lortu egiten direla, eta ez denboraren joanaren poderioz. Horregatik guztiarengatik, bereizketa horrek gehiago dirudi *ad hoc* egindako arrazoiketa.

Kosmopolitismoa

Kosmopolitismoaren oinarrian gizakiaren taldekatzea espezie mailara igotzea dago, hots, beste edozein irizpide taxonomiko ez da kontuan hartzen maila moralean, gizatasuna ez bada. «Gizakiarengan (lurrean izaki razional bakarra den aldetik) bere arrazoimena erabiltzen laguntzen duten ahalmen naturalak osoki espeziean garatu behar dira, ez gizabanakoarengan», dio Kantek *Asmo kosmopolitako historia orokor baten ideia*ren bigarren printzipioan. Horrek zera esan nahi du, gizakion eginbeharra banakotasunetik harantzago dagoela eta lotura ez dela azareak emandako ezer, gizakiok bat garelako kontzientzia orokorra baizik. Jarrera horrek, printzipioz, estatuen eta nazioen gaineko beste antolaketa zabalago batera bultzatzen du. Pentsa liteke gobernu mundial batera izan litekeela, baina ez. Kantek berak estatuen beharra dakusa, mundu mailako despota baten beldurrak. Baina, zeren araberrako estatuak? Zuzenbidea modu egokian ezarriko duten estatuak nahi ditu, hain zuzen ere. Jakina, honengatik askotan Kant errepublikanismoan kokatua izan da lege onez, baina hemen bere joera unibertsalistari arreta gehiago jarri nahi zaio, eta kosmopolitismo *errortu* batean kokatzea nahiago izan da.

Ezen, estatuen hizkera erabiliagatik, kosmopolitismoak herriak hartzen baititu kontuan eta horiek beren buruari estatu egitura emateko gaitasuna. Kant *Beti*reko *bakean* mundu mailako federazioaz ari denean, hainbat belarri *kosmopolita korrektorentzat* eskandalagarria den ideia agertzen da: «[...] zeren hemen *herrien* elkarrekiko zuzenbidea kontsideratzen dugu, hainbat estatu ezberdin osatzen dituzten neurrian, eta ez estatu batean batzen direla»¹³. Geroago, tradizio kantiarreko pentsalariek ere ez dute zuzentasuna estatu egitura his-

toriko zehatz batekin ezinbestean lotzen. Esaterako, tradizio hori gaurkotu duen J. Rawlsek herriak (*peoples*) jartzen ditu mundu zuzenaren egituratzearen oinarrian. Berorren ustez, herrien kohesionatzeko gaitasuna beharrezko osagaia da munduaren antolaketa zuzena mamitu nahi bada («jende-zuzenbidea sinpatia komun beharrezko hasten da, jatorria edozein delarik»¹⁴), demokrazia konstituzionalaz eta izaera moralaz gainera. Mestizajeak eta migrazioek ezinezkoa egiten dute herri homogeneous, baina, hala eta guztiz ere, antolaketa zuzenerako herritarren arteko sinpatia, nondik edo handik sortua, derrigorrezkotzat jotzen du pentsalari iparramerikarrak. Areago, Rawlsten iritzian, benetako *ius gentiuma* ezin da estatuen gainean eraiki estatuek *arrazoizkotasunaren* printzipioa errespetatu ezean, hots, ez lukete inolako doktrina orohartzailerik besarkatu behar, hots, ez lukete ongiaren kontzepturik defendatu behar. Beraz, estatu erlijioso edo nazional inposatzaileak albora gera litezke ongiaren ideia komuna zabaldu nahi izateagatik.

Orain artekoak, gutxienez, esan nahi du tradizio kosmopolitak ez diola inolako muzinik egiten herrien beren gaineko antolaketari. Mundu mailako justizia lortu nahi izatekotan, herriak dira oinarri, beste edozein antolaketa mota ideia orohartzailez kutsatuta egon baitaiteke.

Kosmopolitismoak, ordea, batzuetan jarrera utopiko samarraren tankera hartzen du, historiatik eta gizarteetatik aparte diseinu intelektual perfektuaren tankera, hain zuzen ere. Rawlsek, liberalismo politikoaren sortzaileetako bat, errealitatera begiratzerakoan, proposamen egingarria aurkeztu nahi luke eta gizaki guztiok gutxienerako eskubide maila baten pean bizi ahal gaitzen egiten du amets. Alabaina, eskubide maila hori baxu samarra ezartzen du, nahikoa babilizateke eskubide oinarritzko batzuk betetzea (bizitza, askatasun, jabetza eta berdintasun formalarenak)¹⁵ edozein gobernu hierarkiko eta ez demokratiko nazioarteko komunitatean onartua izateko. Horren ondotik, Rawlsten ustez, herriak gero eta liberalagoak izango lirateke osmosiaren mo-

duko fenomeno natural politiko baten bitartez; eta herrialde hierarkiko ez liberalek, liberalen oniritziarengatik, askatasunerako eta eskubideetarako joera izango lukete. Onarpen horrek herriak onbideratuko lituzkeelako uste metodologiko hori teoria rawlsiarrak behar duen aurrebaldintza da, baina sinesgaitza suertatzen da aldeko harreman ekonomikorik gabe. Rawlsek liberalismo politikoa kutsakorra dela pentsatzen du modu baikorregian, eta ez du ikusten progresoaren mitoa ederki zapuztu duela igaro berria den XX. mendeak.

Kosmopolitismoak, oro har, beste edozein jarrerak erakusten dituen aldagai anitzak ditu. Kosmopolitismo gogorretik (erkidetasunak ez du inolako pisu moral edo politikorik) kosmopolitismo ahulera (herrien/estatuaren gaineko antolaketa da aurrena, mundiala gero) doazen ñabardura guztiak aurki daitezke eremu ideologiko honetan¹⁶. Bestalde, sozialismoa, gizateria osoari begira eraikitzen den heinean, kosmopolitismoaren eremuan koka daiteke, horrek erakusten dituen ñabardura guztiak onartzen dituelarik. Alabaina, hasieratik bertatik askatzen du sozialismoak afera hori: iraultza mundialerako deia egiten du, horretarako herrien iraultzak ezinbesteko direlarik.

Konklusioa

Filosofia politikoko familia batzuen zirriborro behartu bat egin da hemen bi helbururekin.

Baga, nazionalismoa ikusmolde horietan guztietan eroso asko gara daitekeela erakutsi nahi izan da. Errepublikanismoan (estatu-nazioa edo nazio-estatu, bi aldagaiotan) *estatu* eta *nazio* kontzeptuak lotu nahi dituelako, liberalismoan askatasuna taldeen alorrean ere jokatzen delako, komunitarismoan kulturen balioa goraiatzeko delako eta kosmopolitismoan herrien gaineko mundu-antolaketa hobesten delako. Pentsamendu tankera guztietan dago lekua herrientzat. Beraz, nazionalismoan gutxiagotasunezko konplexurik balego, galdu egin beharko litzateke. Herriak ez daude, prin-

tzipioz, gizabanakoaren aurka, ez zuzenbide-estatuaren aurka, ezta mundu mailako balizko antolaketa zuzen baten aurka ere. Seguru aski, hemen erakutsi nahi izan denez, horien guztien bermatzaile ere izan liteke herria.

Biga, nazionalismoa etengabe birpentsatzen jarraitu behar da, ohiko eskemetan (tradizioa aintzat hartu beharra, estatu nazionala eraiki beharra, edota eskubide kolektiboen aldarrikapena) tankera bereko beste nazionalismo indartsuagoekin dema antzu eta odoltsuetan luzatzen delako. Askotan, mimetismoak jota, pentsamendua alfertu egiten da eta, oinarri ideologikoa eraikitzerakoan, parekoaren eskemak errepikatzeari nahikoa irizten zaio. Ondorioz, indar neurketak huts batek erabakitzen du afera. Patua idatzia dago hortik aurrera: galtzaileak erresistentzia aldarrikatzen du eta irabazteko aukera berri baten aiduru geratzen da. Bitartean, ordea, pentsamenduaren zirrikitueta haztamuka egin liteke. Lehenik, nazionalismoaren deslegitimazioaren tranpak salatu behar dira. Temati, nazionalismoa gaitz guztien sortzaile ikusten dute pentsaera ustez *garbiek*, berorien gibeletako bazterketa, esplotazioa eta taldekeriak ezkutatu. Pentsamendu nagusiak balio ezkorrak erantsi dizkio nazionalismoari, eta hori ezin astindurik dabil, batzuek XX. mendeko odolaren eta gorrotoaren usainari ez baitiote uko egin. Bigarrenik, herriaren kontzeptu ez organizista doitu beharko litzateke, askotan galgarriak izan diren dikotomietatik ihes eginez: partaide/ez partaide, lagun/etsai, guretar/kanpotar... Horrekin batera kreatibitatea, berrikuntza eta etorkizuna aldarrikatu beharko lirateke, kexu eta lantuen aurrean, zeren erresuminaz blaitutako pentsamenduari jarraituz gero, biktinek beste biktima anitz sortzeko joera garatzen baitute, kateari katenbegi berria erantsiz.¶

1. Ikus Arregi, X. (2006): *Herria, hiria, nazioa*, Iruñea, Pamiela.
2. Manuel Jiménez Redondok, Habermasen gaztelerazko itzultzaileak eta aitzinsolasgileak, zera gogoratzen du: «Liburu honetan jasotako entseguek lau motibo edo gairen inguruan dihardute, plano desberdinetan, erradio eta helmen arras desberdinetan kokatuak, eta Habermasek ikuspegi alemaniar batetik (eta hori alderdi askotan ez ezik autorearen lanen barnean ere bananduak) jorratzen dituenak; irakurleak ez luke ahaztu behar sekula azken hori, bere balizko haserreak zuzentzeko itua okertu nahi ez badu» (Jiménez Redondo, M.: «Introducción», in Habermas, J. (1989): *Identidades nacionales y postnacionales*, M. Jiménez Redondo itz., Madril, Tecnos: 9. orr.).
3. «Geuretzat, Errupublika Federaletako herritarrontzat, Konstituzioarekiko patriotismoak, besteak beste, zera esan nahi du, faxismoa iraunkorki garaitu izanaren, Zuzenbide-estatua ezarri izanaren eta berau kultura politiko, gutxi gorabehera, liberalean ainguratu izanaren harrotasuna» (*idem*: 115-116 orr.).
4. Kant, I. (2005): *Arrazoimen praktikoaren kritika*, Ibon Uribarri itz., Bilbo, Klasikoak: 121-122 orr.
5. «Xedeen ordenan gizakia berebaitango xede izatea (eta horrekin batera zerizan arrazoidun oro), hau da, inork ezin duela bitarteko soil gisa erabili (ezta Jainkoak ere)» (*idem*: 165. orr.).
6. Bobbio, N., Pontara, G. eta Veca, S. (1985): *Crisis de la democracia*, Jordi Marfá itz., Bartzelona, Ariel: 94. orr.
7. Mill, J. S. (1862): *Considerations on Representative Government*, New York, Harper & Brothers Publishers: 310. orr.
8. *Ibidem*.
9. Euskaldunak espresuki aipatzen ditu zirrikitu honetan: «Inork ezin suposat du ez dela onuragarriagoa britainiar batentzat edo nafar frantses batentzat maila altuko herri zibilizatu eta kultibatu bateko ideia eta sentimenduen emariaren barnean sartua izatea» (*idem*: 314. orr.).
10. Tamir, Y. (1993): *Liberal Nationalism*, Princeton, Princeton University Press: 6. orr.
11. Margalit, A. eta Raz, J. (1997): «Autodeterminación nacional», Jesús Casquete itz., *Inguruak* 19: 27. orr. Edo ikus Tamir, Y., *op. cit.*: 57-77 orr.
12. Ikus Kymlicka, W. (1996): «Derechos individuales y derechos de grupo en la democracia liberal», *Isegoría* 14: 5-36.
13. Lucas, H.-C. (1997): *Kant eta Hegel: gerra eta bakeaz gogoetak*, Ibon Uribarri itz., Donostia, Jakin: 58. orr.
14. Rawls, J. (1999): *The Law of Peoples with The Idea of Public Reason Revisited*, Cambridge, Harvard University Press: 24. orr.
15. Ikus *idem*: 65. orr.
16. Ikus Brock, G. eta Brighouse, H. (arg.) (2005): *The Political Philosophy of Cosmopolitanism*, Cambridge, Cambridge University Press.